

УДК 336.72 (477)

JEL Classification: D 19

Karpyshyn N. I.
PhD, Associate Professor,
Ternopil National Economic University

Карпишин Н. І.
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільський національний економічний університет

Карпишин Н. И.
кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов им. С.И. Юрия
Тернопольский национальный экономический университет

PERSONAL SAVINGS IN THE BANK: CRITERIA OF THE OPTIMAL ALLOCATION

ОСОБИСТІ ЗАОЩАДЖЕННЯ В БАНКУ: КРИТЕРІЇ ОПТИМАЛЬНОГО РОЗМІЩЕННЯ

ЛИЧНЫЕ СБЕРЕЖАНИЯ В БАНКЕ: КРИТЕРИИ ОПТИМАЛЬНОГО РАЗМЕЩЕНИЯ

***Abstract.** The criteria for optimal placement of personal savings in banking institutions, which are the most popular financial institution for the preservation of free funds of Ukrainian citizens examined in the article. The criteria of reliability of domestic banks are analyzed: the year of foundation and business reputation of the bank; transparency of the bank's activities; participation in the Deposit Guarantee Fund of individuals; credit rating; information about the owners of the bank; share of foreign capital of the bank; customer feedback; financial indicators of the bank (size of assets, liabilities, volume of lending, etc.). The criteria for selecting an optimal bank deposit are also defined: the possibility of a partial withdrawal of funds from the deposit without loss of interest; possibility to replenish the deposit; conditions of changes in the deposit rate; terms of deposit insurance; term of deposit; deposit currency, etc.*

***Key words:** personal savings, organized savings, unorganized personal savings, bank, bank deposit, bank reliability criteria, bank deposit optimality criteria.*

***Аннотація.** В статті досліджено критерії оптимального розміщення особистих заощаджень у банківських установах, які є найпопулярнішим фінансовим інститутом збереження вільних коштів для громадян України. Проаналізовано критерії надійності вітчизняних банків: рік заснування та ділова репутація банку; прозорість діяльності банку; участь у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб; кредитний рейтинг; інформація про власників банку; частка іноземного капіталу банку; відгуки клієнтів; фінансові показники банку (розмір активів, зобов'язань, об'єм кредитування тощо). Також визначено критерії вибору оптимального банківського депозиту: можливість часткового зняття коштів з депозиту без втрати процентів; можливість поповнення депозиту; умови змін депозитної ставки; умови страхування вкладу; термін вкладу; валюта вкладу, тощо.*

Ключові слова: особисті заощадження, організовані особисті заощадження, неорганізовані особисті заощадження, банк, банківський депозит, критерії надійності банку, критерії оптимальності банківського депозиту.

Анотація. В статті досліджені критерії оптимального розміщення личних сбережень в банківських установах, які є найбільш популярним фінансовим інститутом збереження вільних коштів громадян України. Проаналізовані критерії надійності вітчизняних банків: рік заснування та ділова репутація банку; прозорість діяльності банку; участь в Фонді гарантування вкладів фізичних осіб; кредитний рейтинг; інформація про власників банку; частка іноземного капіталу банку; відгуки клієнтів; фінансові показники банку (розмір активів, зобов'язань, обсяг кредитування тощо). Також визначені критерії вибору оптимального банківського депозиту: можливість часткового зняття коштів з депозиту без втрати відсотків; можливість поповнення депозиту; умови змінної депозитної ставки; умови страхування вкладу; термін вкладу; валюта вкладу тощо.

Ключевые слова: личные сбережения, организованные личные сбережения, неорганизованные личные сбережения, банк, банковский депозит, критерии надежности банка, критерии оптимальности банковского депозита.

Постановка проблеми. В економічній літературі, залежно від характеру мобілізації, особисті заощадження поділяють на організовані та неорганізовані. Неорганізовані особисті заощадження - це готівка у національній та іноземній валюті, яка зберігається на «руках». Наявність організованих заощаджень в населення є важливим показником розвитку ринкової економіки в країні, який відображає рівень довіри та взаємодії населення до різних фінансових інститутів (банків, страхових компаній, фондових бірж тощо) щодо збереження і/або примноження особистих коштів.

Організовані особисті заощадження - це кошти, вкладені у продукти фінансових установ (банківські депозити, страхові поліси, цінні папери тощо) з метою отримання додаткового доходу. В Україні основною формою збереження організованих особистих заощаджень громадян виступають банківські депозити, тому дослідження аспектів надійного і ефективного розміщення власних накопичень у банку є актуальним і своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблематики особистих заощаджень займалися зарубіжні і вітчизняні науковці, серед яких слід виділити праці К. Бюхера, Г. Беккера, Е. Гіденса, Т. Кізими, В. Купченка, О. Ватаманюка, В. Жупанина, Я. Петренка, Є. Носової та інших. Однак, більшість робіт вчених присвячена концептуалізації змісту та основ формування особистих заощаджень, тоді, як дослідженню практичних аспектів їх надійного та оптимального розміщення на фінансовому ринку, приділено мало уваги. В свою чергу, прикладні наукові поради є достатньо актуальними в сучасних умовах розвитку фінансових відносин в Україні, адже банки, незважаючи на кризові явища в банківській системі, досі виступають основним інститутом довіри у вітчизняних громадян.

Мета дослідження. Метою роботи є дослідження критеріїв надійності банку та визначення умов вибору оптимального банківського депозиту з метою

ефективного розміщення та збереження особистих заощаджень в банківських установах України.

Основні результати дослідження. Банківський депозит – це проста і доступна форма збереження і примноження особистих коштів громадян. Використання банківського депозиту як інструменту формування особистих заощаджень може відбуватись з метою:

- створення резерву на випадок непередбачуваних змін у фінансовому становищі (втрати роботи, зменшення заробітної плати) чи обставин у житті людини (погіршення стану здоров'я, втрати майна тощо). Фінансові консультанти рекомендують створювати мінімальний резерв в розмірі 6 щомісячних обсягів витрат сім'ї [1, с. 69]. Головними вимогами до формування резерву є ліквідність і доступність до коштів, щоб у разі необхідності можна було швидко конвертувати їх у готівку та вирішити виниклі фінансові проблеми.

- створення заощаджень для певних цілей (для навчання, купівлі довгострокових товарів, проведення відпустки тощо);

- накопичення первинного капіталу для подальшого інвестування, особливо в короткостроковому періоді (від 1 міс. до 2 років).

Слід зазначити, що банківський депозит є найменш ефективним способом інвестування особистих коштів, оскільки його основним призначенням є швидше забезпечення високої гарантії безпечного збереження заощаджень, а потім вже можливість їхнього зростання і капіталізації. Тому, використовувати банківський депозит з метою примноження особистих заощаджень малоефективно, і, як правило, відсоток по банківському депозиту покриває рівень інфляції, а нерідко і ще менше.

Українці практично не звертаються за кваліфікованою допомогою до фінансових консультантів щодо отримання послуг з приводу грамотного вибору банківських послуг та ефективного розміщення особистих заощаджень. Хоча фінансовий консультант, який володіє достатньою інформацією про банківську систему загалом та про окремі банки, зокрема, може допомогти своєму клієнту порівняти банківські послуги та обрати максимальну вигоду і зробити найкращий вибір. Адже, як правило, надійні банки не завжди пропонують найвигідніші умови по кредитах чи депозитам, однак, дають високі гарантії виконання усіх умов. Тож завданням фінансових консультантів є пошук золотої середини між надійністю та умовами, які б задовольняли клієнта.

Існує перелік основних критеріїв, за якими можна визначити надійність банку [6].

По-перше, рік заснування та ділова репутація банку. Зокрема, надійним вважається банк, який функціонує на ринку як мінімум 40 років. Репутація банку аналізується за весь період діяльності, особливо в часи фінансових криз, коли можна оцінити як повертались депозити клієнтам банку, або чи отримував банк від держави суми «рефінансування». Цю інформацію можна отримати з веб-сайтів, Інтернет-видань, форумів та соціальних мереж. В Україні найстарішими банками, які працюють сьогодні, є Укрсоцбанк -перший

zareestrovaniy v nezalezhnii Ukraїni bank (1991 p.), «Idea-bank» (1991 p.), Bank «Lviv» (1991 p.), Oshadbank (1991 p.). Ukrsiybank (1991 p.), Privatbank (1992 p.), «Rajffajzen bank Avаль» (1993 p.) [5].

По-друге, прозорість діяльності банку [IPO] - initial public offering (англ.) - його первинна публічна пропозиція, публічне розміщення акцій на фондових біржах. Якщо банк (фінансова група) пройшов IPO, то це вже свідчить про певний рівень надійності. Також по курсу акцій можна простежити поточний стан фінансових справ банку.

По-третє, банк повинен бути учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб і мати про це свідоцтво. Станом на сьогодні Фондом встановлено граничний розмір відшкодування коштів за банківськими вкладами, включаючи відсотки – не більше 200 тис. грн. Ці права захищає Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Інформацію про запровадження у банку тимчасової адміністрації, прийняття рішення про ліквідацію банку, початок виплат гарантованої суми відшкодування також можна дізнатись в офіційних газетах «Голос України», «Урядовий кур'єр», на сайті Фонду та за телефоном «гарячої лінії».

Надійний банк має мати високий кредитний рейтинг. Оцінку надійності кредитних рейтингів дають як міжнародні агентства Fitch Ratings, Standard & Poor's, Moody's, так і уповноважені вітчизняні агентства в Україні, перелік яких подано на сайті Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку. Серед вітчизняних агентств відомим є «Стандарт-Рейтинг», Кредит-Рейтинг, «Експерт-Рейтинг», «Рюрік», «ІВІ-Рейтинг».

Важливою також є інформація про власників банку, адже надійний банк завжди дає відкриту інформацію про своїх власників. Якщо власниками банку є маловідомі бізнесмени, у яких ще й не цілком чиста репутація, то назвати банк надійним складно. Також ненадійними є ті банківські установи, власниками яких є представники офшорних компаній.

Тривалий період часу власники українських банків могли залишатися в тіні, що дозволяло їм займатися політикою (серед українських власників банків можна побачити багато депутатів та чиновників) та кредитувати власні бізнес-імперії за рахунок коштів вкладників, робити «обнал» та виводити гроші закордон. Так, до 2015 р. близько 70 банків не мали прозорої структури власності. Однак, в результаті роботи НБУ щодо розкриття власників банків, кількість «невпізнаних» значно скоротилась і в 2016 р. лише близько 10 фінансових установ використовували такі типові схеми приховування своїх власників як «футбольна команда» - коли статутний капітал поділено між багатьма особами, «трасти» - статутний капітал передано інвестиційним компаніям для приховування бенефіціара та «кіпріоти» - власниками записані офшорні компанії та юристи, які ними керують [2].

Доречно, також, звертати увагу і на частку іноземного капіталу банку. І хоча зарубіжні банки не дають гарантій по зобов'язанням «своїх» українських банків, проте, материнська компанія завжди буде зацікавлена в стабілізації фінансової ситуації. Адже якщо її акціонери визнають про банкрутство дочірньої компанії-банку, то можуть почати продавати акції материнської установи.

Тому, як правило, діяльність банків, які мають іноземний капітал контролюються з-за кордону материнською компанією. Наприклад, банк «Аваль» в 2008 р. мав проблеми, однак встояв завдяки підтримці зарубіжних акціонерів.

Важливо також аналізувати відгуки клієнтів банку на незалежних форумах в Інтернеті, в соціальних мережах тощо.

Для визначення надійності банку можна використовувати статистичну і фінансову звітність, яка розміщена на сайтах НБУ, Асоціації українських банків, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Незалежної асоціації банків України, для аналізу фінансових показників того чи іншого банку, його активів, власного капіталу, прибутку тощо. Зокрема, критеріями надійності банків за рейтингами НБУ є розмір активів, зобов'язань, системні взаємозв'язки в банківській системі і об'єм кредитування важливих секторів економіки. Рейтинг надійності українських та іноземних банків за умовами НБУ у 2018 р. (ТОП 10) був наступним:

1. Райффайзен банк Аваль (Raiffeisen Bank, Австрія)
2. Креді Агриколь Банк (Credit Agricole, Франція)
3. Укрсиббанк (BNP Paribas Group, Франція)
4. Ощадбанк (державний)
5. Укрексімбанк (державний)
6. Кредобанк (PKO Bank Polska, Польща)
7. Сітібанк Україна (Citigroup, США)
8. ПроКредит Банк (ProCredit Bank, Німеччина)
9. Укргазбанк (державний)
10. Альфа-Банк (ABN Holdings Люксембург) [4].

Можна відмітити, що жоден український приватний банк не попав у ТОП-10 рейтингу і у вітчизняному банківському секторі переважають державні та іноземні банки.

Після оцінки надійності банків, наступним кроком є вибір найбільш оптимального банківського депозиту за такими критеріями:

- можливість часткового зняття коштів з депозиту без втрати процентів. Цей критерій особливо важливий, якщо метою створення особистих заощаджень є формування резервного фонду, так званої «подушки безпеки»;
- можливість поповнення депозиту. Цей критерій слід враховувати, якщо метою створення особистих заощаджень є накопичення коштів на певні потреби. Це дає змогу щомісячно поповнювати депозит, а особливо помітний ефект дає використання Інтернет-банкінгу або інших послуг, які допомагають автоматично поповнювати депозитний рахунок з зарплатної картки і економити час;
- мінімальна можливість змін процентної ставки по банківському депозиту. Найкращий вибір – це фіксована процентна ставка по депозиту, що дає можливість для подальшого особистого планування;
- умови страхування вкладу (слід брати до уваги розмір страхового платежу);
- термін вкладу (від 1 місяця до 2 років);

- валюта вкладу. У вітчизняній практиці найбільш популярними валютами є національна, американський долар та євро. Оптимальним вважається мультивалютний вклад, впродовж строку дії якого дозволена конвертація однієї валюти в іншу без дострокового припинення і штрафних санкцій. І хоч за кожну конвертацію знімається комісія (1-2%), а процентні ставки завжди нижчі, однак, це ефективний спосіб захисту від валютних ризиків;

З обережністю слід відноситися до банків, які пропонують високі депозитні ставки, адже це може свідчити про певні проблеми банку на ринку. Зокрема, логіка така, що якщо банку А крупний кредитор вчасно не повернув кредит, то банк буде змушений йти на ринок і позичати кошти в інших банків. Однак, якщо ситуація з поверненням кредиту затягується, то інші банки перестають кредитувати банк. Ось, тоді проблемний банк і виходить з пропозицією високих % по депозиту для населення. Ще однією причиною високих ставок по депозитах, може бути кредитування ризикових проектів, адже якщо банк розміщує дорогі депозити, то він дає дорогі кредити які можуть взяти ризикові компанії, котрі розвиваються.

Мінімальні процентні ставки Топ-5 банків України по депозитах для фізичних осіб (станом на квітень 2018 р.) представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Процентні ставки Топ-5 банків України по депозитах для фізичних осіб (станом на квітень 2018 р.), %*

(на 12 місяців)

Банк	грн.	амер. дол.	Євро
Райффайзен банк Аваль	13	0,15	-
Креді Агриколь Банк	10,5	0,01	0,01
Укрсиббанк	5,5	-	-
Ощадбанк	13,75	3,75	2,75
Укрексімбанк	13,42	3,6	2,93

*Джерело: складено автором за даними [3]

Як бачимо, процентна ставка по депозитах у гривні є найвищою, однак, зважаючи на рівень інфляції, який у 2017 році становив 13,6%, розмір ставки фактично покриває цей показник.

За даними статистики, в 2017 р. вибір українців - фізичних осіб по банківських депозитах стосувався таких банків [3]: Приватбанк – 159,6 млн. грн.; Ощадбанк – 74,6 млн. грн.; Укрексімбанк – 23,8 млн. грн.; Райффайзен Банк Аваль – 18,3 млн. грн та Альфа-Банк – 17,6 млн. грн. Отже, парадоксально те, що незважаючи на різкий обвал надійності Приватбанку, українці і досі продовжують йому довіряти та вкладати кошти в депозити.

Висновки. Отже, знання і використання інформації про рік заснування та ділову репутація банку; прозорість його діяльності; участь у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб; кредитний рейтинг; про власників банку; частку іноземного капіталу банку; відгуки клієнтів; фінансові показники банку,

тощо дають можливість всебічного аналізу і визначення надійності банківської установи для її вибору при розміщенні особистих заощаджень. Однак, обираючи надійний банк, також слід оптимізувати банківський депозит, який, залежно від цілей створення особистих заощаджень, буде враховувати умови часткового зняття коштів з депозиту без втрати процентів (якщо особисті заощадження створюються на «чорний» день); можливість поповнення депозиту (якщо метою особистих заощаджень є накопичення коштів для визначених потреб); умови зміни депозитної ставки, страхування вкладу та терміни і валюту вкладу, тощо.

Комплексне застосування вищезазначених критеріїв відкриває можливості не лише для ефективного розміщення і накопичення особистих заощаджень громадян, а й поступового відновлення довіри у більшій частині суспільства до вітчизняної банківської системи, що є запорукою розвитку економіки і країни в цілому.

Бібліографічні посилання:

1. Кізима Т., Куцяк В. Особисте фінансове планування. Світ фінансів. 2015. № 3. С.62-70.
2. Кому належать українські банки. URL: https://biz.censor.net.ua/resonance/3000093/komu_nalejat_ukransk_banki
3. Рейтинг депозитів фізичних осіб. URL: <https://minfin.com.ua/ua/deposits/>
4. Рейтинг самых надёжных банков Украины 2018 URL: <https://forinsurer.com/rating-banks>
5. Топ-10 найстаріших банків України. URL: https://gazeta.ua/articles/economics/_top10-najstarishih-bankiv-ukrayini/718790
6. Як вибрати надійний банк. URL: <http://www.investor100.com/sample-page/>

References:

1. Kizyma T., Kutsiak V. Osobyeste finansove planuvannia. Svit finansiv. 2015. № 3. S.62-70.
2. Komu nalezhat ukrainski banky. URL: https://biz.censor.net.ua/resonance/3000093/komu_nalejat_ukransk_banki [in Ukrainian].
3. Reitynh depozytiv fizychnykh osib. URL: <https://minfin.com.ua/ua/deposits> [in Ukrainian].
4. Rejting samyih nadyozhnyih bankov Ukrainyi 2018. URL: <https://forinsurer.com/rating-banks> [in Russian].
5. Top-10 naistarishykh bankiv Ukrainy. URL: https://gazeta.ua/articles/economics/_top10-najstarishih-bankiv-ukrayini/718790 [in Ukrainian].
6. Iak vybraty nadiinyi bank. URL: <http://www.investor100.com/sample-page> [in Ukrainian].